

Европейски съд по правата на човека

Андронику и Константину срещу Кипър
(Andronicou and Constantinou v. Cyprus)

Reports 1997-VI

Решение от 9 октомври 1997 г.

(резюме)*

[Чл. 2, т. 2](#): лишаване от живот в резултат от употреба на сила, призната за абсолютно необходима; [чл. 6, т. 1](#): право на достъп до правосъдие

Чл. 6, т. 1 от Конвенцията гарантира на страните по един спор ефективно право на достъп до съд за произнасяне по техните "граждански права и задължения", но предоставя на държавата свобода на избор относно способите за постигането на тази цел. Въвеждането на система за безплатна правна помощ е един от тези способи, но съществуват и други. Не е във функциите на Съда да посочва, а още по-малко да постановява, какви точно мерки трябва да бъдат взети. Всичко, което Конвенцията изисква, е индивидът ефективно да се ползва от своето право на достъп до правосъдие при условия, съобразни с чл. 6, т. 1.

В случая жалбоподателите не са били лишени от това си право, тъй като предложената им от властите *ex gratia* помощ за пълно покриване на разходите за адвокатска защита по иска за обезщетение, който желали да предявят, е съставлявала разрешение на проблема им с липсата на средства сами да понесат тези разходи.

Фактите по делото

Жалбоподателите са четирима кипърски граждани, първите двама от които са баща и сестра на починалия Лефтерис Андронику, а другите двама са родители на починалата Елси Константину. През ноември 1993 г. Елси Константину (на 22 г.) заживяла съвместно с Лефтерис Андронику (на 33 г.) в наетия от него апартамент в гр. Пафос, с намерение в бъдеще да сключат брак. На 24 декември 1993 г. сутринта към 8:30 ч. съседите чули викове за помощ на жена, идващи от апартамента на Лефтерис, и извикали полицията. Пред полицаите Лефтерис Андронику обяснил, без да отваря вратата, че той и Елси са се скарали. Елси Константину изкрещяла, че Лефтерис я е бил и молела да бъде пусната да излезе. Междувременно тя попитала Лефтерис защо зарежда оръжието си и защо го насочва към нея. Полицията се опитала да успокои Лефтерис и да го убеди да пусне Елси, но напразно. Мъжът поставил като условие полицията да си отиде, при което Елси започнала да крещи, че се страхува за живота си, тъй като Лефтерис държал насочена срещу нея ловната си пушка. Била издадена съдебна заповед за обиск и арест на Лефтерис Андронику поради това, че същият държал Елси Константину против волята ѝ и я заплашвал с оръжие. Бащата и майката на

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

Елси, които дошли да помогнат за разрешаването на инцидента, предложили полицията да се оттегли и да остави семейството само да се справи с проблема. Независимо от това полицията продължила обсадата на жилището.

Въпреки многократните телефонни разговори между Лефтерис и полицията с предложения за помощ и освобождаване от отговорност, а така също между него и бившия му работодател, роднини и познати, у директора на местната полиция се затвърдило убеждението, че Лефтерис не желае да преговаря. Към 6:30 ч. следобед той заявил, че връзката му с Елси е приключила, тъй като се е държал лошо с нея, насинил е окоето ѝ и я е загубил завинаги. На предложението на полицията да пусне Елси, за да я заведат на лекар, Лефтерис отговорил, че първо ще посрещне Коледа с нея и могат да влязат да я вземат след полунощ. Очевидно мъжът планирал да убие жената, след което да се самоубие. Налагало се да се организира спасителна операция. Тя включвала поставянето на приспивателно в храната, която междувременно поискал Лефтерис, както и използване на специално обучен, въоръжен с автоматично оръжие полицейски взвод MMAD за проникване в апартамента, обезвреждане на Лефтерис и извеждане на Елси. Акцията започнала малко преди полунощ и за съжаление завършила трагично – в престрелката били убити както Лефтерис, така и неговата жертва Елси.

Още следващия ден, 26 декември 1993 г., семействата на починалите Лефтерис Андронику и Елси Константиноу поискали да започне разследване на основание чл. 4 от Наказателнопроцесуалния закон. Наред с това те депозирали искане пред коронера¹ на районния съд в Пафос за разследване причините за смъртта на двамата починали.

На 27 декември 1993 г. Министерският съвет на Кипър натоварил г-н А. Лоизу, председател на Върховния съд и съдия в Европейския съд за правата на човека, да разследва случая като едночленна комисия в съответствие със Закона за комисииите за разследване от 1959 г. Задачата му била "да изясни всички обстоятелства във връзка със смъртта на Лефтерис Андронику и Елси Константиноу през нощта на 24 срещу 25 декември 1993 г.; да установи кой е отговорен за нея, ако изобщо има такъв, и да направи препоръки или изкаже съображения, каквито намери за необходими."

На 29 декември 1993 г. Министерският съвет по своя инициатива решил да предостави на жалбоподателите правна помощ *ex gratia* за целите на горното разследване, която да покрие разходите по представляването им от адвокат в производството и да им даде възможност да се снабдят със заключения от експерти.

Жалбоподателите незабавно се противопоставили на назначаването на такова разследване, тъй като според тях въпросът трябвало да бъде решен в рамките на наказателно производство. Комисията обаче сметнала, че е извън нейната компетентност да преценява законосъобразността на решението на Министерски съвет за създаването ѝ. Тя започнала работа на 3 януари 1994 г. и провела 46 заседания, на които присъствали главният прокурор като представител на Република Кипър, адвокат - представител на семействата на починалите, представител на полицията и MMAD. Били събрани сто и тринадесет писмени и веществени доказателства и били разпитани под клетва седемдесет и двама свидетели, включително подложени на кръстосан разпит от всички заинтересувани страни в производството. Заключение на комисията било, че употребата на сила от офицерите от MMAD, в резултат на което Лефтерис

¹ Следовател при смъртни случаи - бел.пр.

Андронику и Елси Константину загинали, е била абсолютно необходима с оглед спасяването на Елси, както и за тяхната самоотбрана, и попада в хипотезата на чл. 2, т. 2, б. "а" от Конвенцията. Независимо от горното заключение, комисията за разследване препоръчала на правителството да обсъди възможността да обезщети доброволно семействата на починалите, позовавайки се на решението на Европейския съд по правата на човека от 26 април 1994 г. по делото *Диас Руано срещу Испания* (A.285-B)².

На 28 септември 1994 г. главният прокурор информирал адвоката на жалбоподателите, че в светлината на това заключение наказателно производство по повод смъртта на Лефтерис Андронику и Елси Константину няма да бъде образувано. Той обаче отбелязал, че ще предложи на правителството да направи плащане *ex gratia*, с което "пълно и реално да бъдат обезщетени" наследниците на двамата починали.

На 17 май 1995 г. главният прокурор предложил на жалбоподателите отпускане на правна помощ за производството пред коронера на Пафос, а на 7 юни 1995 г. информирал адвоката на жалбоподателите, че "държавата ще заплати всички разходи за адвокати, които лицата с право на издръжка от починалите биха понесли, в случай че същите решат да предявят иск за обезщетение против когото и да било на основание фактите, довели до трагичната смърт на Елси Константину и Лефтерис Андронику". На 20 юли 1995 г. главният прокурор оттеглил и двете предложения за правна помощ. Между жалбоподателите и правителството не било постигнато споразумение за доброволно заплащане на обезщетение.

Резюме на решението на Европейския съд

152-153. Жалбоподателите са се оплакали пред Европейската комисия, че убийството на Лефтерис Андронику и Елси Константину при дадените обстоятелства съставлява нарушение на правото на живот на убитите, гарантирано от чл. 2 от Конвенцията. Твърдели са, че е налице нарушение и на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, тъй като им е бил отказан достъп до съд, за да предявят иск за обезщетение за вредите, претърпени вследствие смъртта на близките им. Комисията е изразила становище, че е налице нарушение на чл. 2 от Конвенцията (с мнозинство от 15 срещу 3 гласа) и че няма нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията (с мнозинство от дванадесет срещу шест гласа).

154. Пред Съда правителството поддържа направените и пред Комисията възражения досежно допустимостта на жалбата. По съществуващото й твърди, че няма нарушение на чл. 2 и на чл. 6 от Конвенцията.

155. Жалбоподателите искат от Съда да отхвърли предварителните възражения на правителството, да констатира нарушение на чл. 2 и на чл. 6 от Конвенцията и да им присъди справедливо обезщетение.

I. Относно предварителните възражения на правителството

A. *Неизчерпване на вътрешноправните средства за защита*

156. Правителството поддържа, че оплакванията на жалбоподателите по чл. 2 и чл. 6 от Конвенцията следва да бъдат обявени за недопустими поради неизчерпване на вътрешноправните средства за защита - те не са предявили иск

² Diaz Ruano v. Spain

за обезщетение за причинените им вследствие смъртта на двойката вреди. Властите предприели положителни стъпки, за да съдействат на един такъв иск. Като предложили на жалбоподателите *ex gratia* да покрият всички съдебни разноски, които същите биха понесли, те отстранили препятствията, произтичащи от липсата на система за безплатна правна помощ по граждански дела в Кипър, макар и отсъствието на такава система никога да не се е оказвало пречка за ищците в страната. Ако беше прието, това предложение би гарантирало на жалбоподателите ефикасната възможност да претендират пред вътрешен съд обезщетение за вреди. Те обаче мълчаливо отхвърлили предложението, като упорито продължили да поддържат жалбата си пред Комисията, поради което правителството напълно оправдано го оттеглило. Според правителството не може да се приеме, че жалбоподателите са изчерпали всички ефикасни вътрешноправни средства за защита единствено с участието им в процедурата пред вътрешнонационалната комисия за разследване, тъй като тази комисия не е оправомощена да присъжда поправка на евентуално констатираното нарушение.

157. Жалбоподателите заявяват, че същността на оплакванията им се отнася до противозаконното лишаване от живот на двамата починали и затова считат, че адекватното и ефикасно удовлетворение би било откриването на наказателно производство против отговорните за това полицейски служители. Именно това поискали от съответните власти, но главният прокурор отказал, предвид заключенията на комисията за разследване. Самите жалбоподатели активно участвали в производството пред тази комисия и смятат, че обхватът на едно гражданско дело за вреди не би бил по-широк от този на проведеното от нея разследване. Във всички случаи отсъствието на система за безплатна правна помощ по граждански дела в държавата-ответник имало негативен ефект за тях, тъй като не разполагали с финансови средства. Що се отнася до предложената от главния прокурор *ex gratia* помощ, тя не можела да замени една независимо прилагана система за безплатна правна помощ, още повече че предложението произволно било оттеглено шест седмици, след като било направено. Жалбоподателите твърдят също така, че гражданските производства в държавата-ответник могат да продължат до осем години.

158. В решението си по допустимостта Европейската комисия е приела, че жалбоподателите са изчерпали вътрешноправните средства за защита, като се има предвид отказът за образуване на наказателно производство. Делегатът ѝ поддържа пред Съда, че с оглед заключението на Комисията за разследване искът им за вреди не е имал реален шанс за успех.

159-161. Съдът припомня, че правилото за изчерпване на вътрешноправните средства за защита съгласно чл. 26³ от Конвенцията изисква жалбоподателят да може нормално да ползва средства за защита в рамките на националната правна система, които да са достъпни и достатъчни, за да осигурят поправка на твърдените нарушения. Наличието на такива средства за защита следва да бъде достатъчно сигурно не само на теория, но и на практика, в противен случай те не биха били достъпни и ефикасни. Съдът отбелязва, че искането на жалбоподателите за образуване на наказателно производство действително е било отхвърлено и намира, че заключението на Комисията за разследване, председателствана от най-високопоставения съдия в страната-ответник, основателно може да се приеме за определящо при решаване на въпроса за наличието на отговорност. Макар да не е задължително за вътрешния граждански съд, на практика е вероятно то да е свело до нула реалните изгледи за

³ Нов [чл. 35, т.1](#)

успех на евентуалния иск за вреди. Следователно, решението на жалбоподателите да не приемат предложената от главния прокурор *ex gratia* правна помощ и да не предявяват иск може да се приеме за оправдано с оглед на конкретните обстоятелства.

162. По горните съображения Съдът отхвърля това предварително възражение на правителството.⁴

Б. Злоупотреба с правото на жалба

163-164. Правителството твърди също така, че решението на жалбоподателите да се обърнат към Европейската комисия представлява злоупотреба с правото на жалба поради факта, че властите са декларирали намерението си да ги обезщетят възможно най-пълно за загубата на техните близки. Независимо от това и от започнатите преговори за условията на *ex gratia* плащанията, жалбоподателите прекъснали преговорите и подали жалбата си пред Комисията. Като доказателство за добрите си намерения за постигане на споразумение с тях правителството сочи например одобрената от местния съд спогодба, която е сключило за значително по размер обезщетение за децата на Лефтерис Андронику от първия му брак, по заведеното от майка им дело.

165-167. По мнение на Съда отказът на който и да е жалбоподател да започне или продължи преговори с властите на държавата-ответник за споразумение по въпросите, свързани с твърдяно нарушение на едно гарантирано от Конвенцията право, не може да се счита за злоупотреба с правото на индивидуална жалба по чл. 27, т. 2⁵. При това, направеното в случая предложение за споразумение не е включвало признание от страна на правителството, че властите са отговорни за смъртта на починалата двойка, а това е основното твърдение на жалбоподателите. По посочените съображения Съдът отхвърля и второто предварително възражение на правителството.⁶

II. Относно твърдяното нарушение на чл. 2 от Конвенцията

167-169. Жалбоподателите твърдят, че при планирането и контрола на спасителната операция властите не са свели до минимум употребата на сила, която може да доведе до причиняване на смърт, и приложената в случая сила не е била пропорционална на целта да бъде арестуван Лефтерис Андронику и спасена Елси Констатину. Правителството оспорва това твърдение, като се позовава на заключението на назначената комисия за разследване.

170. Европейската комисия е намерила нарушение на чл. 2, изразяващо се по-специално в това, че властите са използвали офицери от MMAD, за да прекратят един по същество домашен конфликт.

171-194. Страните не спорят по фактите, а по извода, който трябва да се направи от тях. Като изследва начина на планиране и контрол на спасителната операция и приложената сила от гледна точка на чл. 2 от Конвенцията, Съдът заключава, че при дадените обстоятелства настъпилата смърт е резултат от употребата на сила, която е била абсолютно необходима при защитата на лица от

⁴ Решението е взето с единодушие.

⁵ Нов [чл. 35, т. 3](#)

⁶ Решението е взето с мнозинство от 7 срещу 2 гласа.

незаконно насилие по смисъла на чл. 2, т. 2, б. "а" и при осъществяване на правомерен арест по смисъла на чл. 2, т. 2, б. "б" от Конвенцията.⁷

III. Относно твърдяното нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията

195-196. Жалбоподателите поддържат, че с оглед финансовата им невъзможност да понесат разходите по един иск за обезщетение, отсъствието на система за безплатна правна помощ по граждански дела в държавата-ответник означава, че те не са могли да предявят такъв иск и следователно са били лишени от достъп до правосъдие в нарушение на чл. 6, т. 1 от Конвенцията. Твърдят, че основателно са отказали да приемат предложението на правителството за *ex gratia* поемане на всички разходи, които биха имали във връзка със завеждането на гражданско дело. На първо място, то било направено от страната, срещу която те желали да предявят иск, и следователно не можело да замени отсъствието на система за правна помощ, администрирана независимо от страните по спора и предлагаща възможност за независим контрол върху решенията за наличие на материално състояние, обуславящо право на такава помощ. На второ място, предложението било направено на 7 юни 1995 г. и оттеглено неочаквано и своеволно на 20 юли с.г., две седмици след като Европейската комисия обявила жалбата им за допустима. Жалбоподателите не били информирани предложението да е ограничено със срок.

197. Позовавайки се на практиката на Съда, правителството поддържа, че гаранцията за ефективен достъп до правосъдие по смисъла на чл. 6, т. 1 от Конвенцията не налага задължение на държавата-страна по Конвенцията да въведе цялостна система за правна помощ по граждански дела. Независимо от това, главният прокурор предложил на жалбоподателите *ad hoc* правна помощ, за да им се даде възможност да предявят иск. Правителството твърди, че ако жалбоподателите бяха приели това предложение, те биха имали ефективен достъп до съд за произнасяне по правото им на обезщетение за вреди поради претърпяната загуба.

198. Комисията не е намерила нарушение на чл. 6, т. 1, тъй като на жалбоподателите е било направено предложение за правна помощ, макар и *ex gratia*. Като се има предвид, че те не са разполагали със собствени средства и са се нуждаели от нея за завеждане на иска, от тях е могло да се очаква да се възползват от това предложение. След като не са го сторили, според Комисията те не могат повече да се оплакват от липсата на система за безплатна правна помощ.

"199. Съдът отбелязва, че макар и чл. 6, т. 1 от Конвенцията да гарантира на страните по един спор ефективно право на достъп до съд за определяне на техните "граждански права и задължения", той предоставя на държавата свобода на избор относно способите, които да използва за постигането на тази цел. Въвеждането на система за безплатна правна помощ е един от тези способности, но съществуват и други. Не е във функциите на Съда да посочва, а още по-малко да постановява, какви точно мерки трябва да бъдат взети. Всичко, което Конвенцията изисква, е индивидът ефективно да се ползва от своето право на достъп до правосъдие при условия, съобразни с чл. 6, т. 1 (вж. решението по делото [Еъри срещу Ирландия](#) от 9.10.1979 г., А.32, стр. 14-15, § 26)⁸.

200. Съдът подобно на Комисията счита, че предложението на главния прокурор от 7 юли 1995 г. за *ex gratia* помощ е предоставило разрешение на

⁷ Решението е взето с мнозинство от 5 срещу 4 гласа.

⁸ Airey v. Ireland

проблема на жалбоподателите с липсата на средства. Учудващо е, че те не са се възползвали от това предложение незабавно, предвид нуждата им от финансова помощ за завеждане на дело и твърдото им решение да предявят иск срещу властите. В това отношение е важно да се отбележи, че те не са се поколебали да приемат предходното предложение на правителството за покриване на разносните им във връзка с участието в производството пред комисията за разследване.

201. Следователно, при тези обстоятелства жалбоподателите не могат да твърдят, че не са имали ефективен достъп до правосъдие по смисъла на чл. 6, т. 1 от Конвенцията, като се има предвид, че тази разпоредба не гарантира на страната в процеса благоприятен изход. В съответствие с това, няма нарушение на чл. 6, т. 1.”⁹

⁹ Решението е единодушно.